

ISTORIJA RADNIČKOG POKRETA, ZBORNİK RADOVA,
sv. 1—5, Beograd 1965—1968.

Istorija radničkog pokreta je zbornik radova u kojem se objavljuju djela o povijesti radničkog pokreta naših naroda do 1918. godine i između dva svjetska rata, o narodnooslobodilačkom ratu, socijalističkoj revoluciji i poslijeratnom razvitku Jugoslavije.

Zbornik je namijenjen, kako se to kaže u uvodnom redakcijskom članku, objavljivanju monografskih radova manjeg obima »koji imaju za predmet užu problematiku, čija je obrada od značaja za rad na monografijama i studijama kompleksnijeg sadržaja«.¹

Istorija radničkog pokreta izlazi povremeno, u pravilu jednom godišnje, a izdaje je Odjeljenje za istoriju jugoslovenskog radničkog pokreta Instituta za izučavanje radničkog pokreta u Beogradu.

U *Istoriji radničkog pokreta* objavljuju se prvenstveno radovi suradnika Instituta. Svaki zbornik sadrži oko 400 do 450 stranica. Svi radovi imaju na kraju rezime na jednom stranom jeziku, pretežno ruskom.

U pet dosad izašlih zbornika najviše radova odnosi se na probleme iz povijesti radničkog pokreta, njegovih organizacija i akcija u razdoblju između dva svjetska rata, a zatim na probleme oružanog ustanka, rata i socijalističke revolucije naroda Jugoslavije. Dva rada (svaki u dva dijela) odnose se na prilike u radničkom pokretu prije stvaranja Kraljevine SHS, odnosno na doba njenog stvaranja. Svega jedan rad obrađuje problematiku iz poslijeratnog razvitka Jugoslavije.

U dosad objavljenim zbornicima tri rada obrađuju i probleme metodologije proučavanja povijesti socijalističke Jugoslavije.

Na prilike u radničkom pokretu do 1918. godine odnosi se rad S. Kesića.² Autor je problematiku veza srpske socijaldemokracije i radničkog pokreta u Bosni i Hercegovini obradio koristeći se uglavnom podacima iz radničke štampe (*Radničke novine, Glas slobode*). U prvom dijelu rada naglasio je značenje djelatnosti onih aktera radničkog pokreta Bosne i Hercegovine koji su bili u dodiru s radničkim pokretom u Srbiji (Mića Sokolović, Jerotije Plavšić, Milan Dragović). Zatim je ukazao na ulogu lista srpske socijaldemokracije *Radničke novine* za radnički pokret u Bosni i Hercegovini koji u to vrijeme nije imao vlastitog glasila. Posebno je obradio akcije Srpske socijaldemokratske stranke (SSDS) na upoznavanju međunarodnog radničkog pokreta s političkim položajem radničkog pokreta u Bosni i Hercegovini (predstavka Internacionalnom socijalističkom birou). U drugom dijelu rada autor je razmotrio utjecaj programa i statuta SSDS iz 1909. godine na program i statut Socijaldemokratske stranke Bosne i Hercegovine (SDS BiH) koja je osnovana

¹ Sv., 1, 1965.

² S. Kesić, Srpska socijaldemokratija prema radničkom pokretu Bosne i Hercegovine do 1908. godine, 2, 1965. i Veze i odnosi između radničkih pokreta Srbije i Bosne i Hercegovine 1909—1914, 4, 1967.

iste godine. Prikazao je zatim susrete predstavnika dviju partija na kongresima, veze sindikalnih organizacija, bliskost gledišta SSDS i SDS BiH o problemu održavanja konferencije balkanskih socijaldemokratskih partija, uzajamnu suradnju u partijskim glasilima — posebno značenje teoretskog organa SSDS »Borbe« za proletarijat u BiH — te stavove SSDS o ustavu i agrarnom pitanju u Bosni i Hercegovini.

Rad V. Kovačeva odnosi se na prilike u radničkom pokretu Hrvatske i Slavonije u doba raspadanja Austro-Ugarske Monarhije i stvaranja Kraljevine SHS, tj. na razdoblje od 1917. godine do godine 1919.³ Kovačev je najprije obradio razdoblje od svibnja godine 1917. do svibnja 1918, tj. pokušaje obnavljanja radničkog pokreta u Hrvatskoj i Slavoniji i, u vezi s tim, prve sukobe u rukovodstvu. Zatim je analizirao odnos desnice i ljevice prema socijalističkoj konferenciji u Stockholmu, Kovačeve ideološke stavove (analiza članaka V. Koraća »Nacionalizam, internacionalizam i svjetski rat« koji su izlazili u *Slobodi* od srpnja do rujna 1917. godine) i stavove ljevice; odnos dviju struja prema oktobarskoj revoluciji; prema građanskim strankama i pitanju suradnje s njima u doba propadanja Monarhije, te pitanje ustrojstva obnovljenih sindikata. U drugom dijelu rada Kovačev je obradio razdoblje od svibnja 1918. do lipnja 1919. godine. Zadržao se najprije na izbijanju otvorenog sukoba između ljevice i desnice u vezi s proslavom 1. maja i prvomajskom rezolucijom godine 1918. Autor je analizirao shvaćanja izražena u polemici između V. Koraća i V. Bukšega, kao predstavnika desnice odnosno ljevice, pojavu *Novog društva* (glasilo koje je samostalno pokrenuo V. Korać), te učvršćenje ljevice u Glavnom odboru Socijaldemokratske stranke. Ukazao je zatim i na nejedinstvenost ljevice, na prelazak Bukšega na pozicije Koraća, na prevladavanje desnice u rukovodećim organima stranke, na umrtvljavanje — zbog rada desnice — revolucionarnog poleta masa u trenucima sloma Austro-Ugarske Monarhije. Autor je analizirao sukobe oko ministerijalizma poslije ulaska V. Koraća u prvu vladu Kraljevine SHS, te situaciju na Zemaljskoj konferenciji stranke potkraj siječnja godine 1919. i pobjedu desnice na njoj. Autor je razmotrio i nastojanje ljevice da se učvrsti, stekne pozicije među članstvom u osnovnim organizacijama, a zatim i odnos struja prema pripremama Kongresa ujedinjenja i, napokon, konačni rascjep u Socijaldemokratskoj stranci Hrvatske i Slavonije.

Na rad V. Kovačeva tematski se nadovezuje rad D. Živkovića.⁴ Autor je u tom radu razmotrio sukobe među predstavnicima onog dijela radničkog pokreta Hrvatske i Slavonije koji su bili na Kongresu ujedinjenja. Analizirao je razlike u shvaćanju položaja, uloge i zadataka Partije i sindikata, a zatim i diskusije koje su se vodile između komunista i centrumaša, rascjep poslije Kongresa u Vukovaru, te pokušaj centrumaša da otcijepi radnički pokret Hrvatske i Slavonije i konačnu pobjedu komunista.

Na najranije razdoblje aktivnosti KPJ odnosi se i rad I. Katardžieva o komunističkom pokretu u Makedoniji.⁵ Taj je rad — inače raden, uglavnom, na temelju podataka i napisao *Socijalističke zore* (Skopje) — kako autor kaže,

³ V. Kovačev, Ideološke i političke borbe u radničkom pokretu Hrvatske i Slavonije 1917—1919, I deo, 3, 1966. i II deo, 4, 1967.

⁴ D. Živković, Borba protiv reformista u radničkom pokretu Hrvatske i Slavonije (april 1919—avgust 1920), 1, 1965.

⁵ I. Katardžiev, Prilog pitanju nastanka i razvitka komunističkog pokreta u Makedoniji i aktivnost KPJ u periodu od 1919. do 1920. godine, 5, 1968.

prerađena i dopunjena verzija njegove knjige »KPJ vo Makedonija do Obznana« (Skopje 1961). Autor je sada obradio povijest komunističkog pokreta u Makedoniji u širem kontekstu makedonske povijesti. Rad se sastoji od četiri dijela. U prvom je autor razmotrio položaj Makedonije i stavove njenih progresivnih snaga u toku i po završetku rata. U drugom je dijelu obradio političku i privrednu situaciju u Vardarskoj Makedoniji poslije rata pa do Obznane. U trećem je dijelu prikazao razvitak socijalističkog i komunističkog pokreta u Makedoniji (tradicije, odjek oktobarske revolucije, obnavljanje partijskih organizacija, saziv I pokrajinske konferencije SRPJ (k) u Skopju). U četvrtom je dijelu analizirao sudjelovanje partijskih organizacija Makedonije na općinskim izborima godine 1920, djelatnost »crvenih komuna«, tj. općina u kojima su komunisti dobili većinu (Skopje, Kumanovo, Veles, Kavadar), te agitaciju i rezultate izbora za Ustavotvornu skupštinu.

O izbornoj problematici godine 1920. piše i T. Milenković.⁶ Autor je obradio učešće komunista i reformista na općinskim izborima u Srijemu, te izborima za Konstituantu na području jugoslavenskog dijela Banata, Bačke i Srijemske županije. Autor je kao svoj osnovni zadatak odredio obradu organizacionih, agitacionih i političkih priprema izbora. Naglasio je da su zborovi bili glavno sredstvo izborne agitacije. Izbornu agitaciju reformista i komunista analizirao je, uglavnom, na temelju podataka radničke štampe (*Radnička straža, Radnička riječ, Sloboda* — Zagreb, *Sloboda* — Novi Sad, *Radničke novine, Radnički list*).

Povijest revolucionarnog radničkog pokreta u prvim godinama Kraljevine SHS obrađuju još dva priloga.⁷

J. Kecman daje pregled učešća žena u obnavljanju radničkog pokreta na kraju prvog svjetskog rata, a zatim prikazuje razvitak naprednog ženskog pokreta od stvaranja Kraljevine SHS do Kongresa ujedinjenja, kad je stvorena i organizacija žena socijalista (komunista) i, zatim, do Obznane, kad su sve komunističke organizacije zabranjene.

M. Nikolić, u radu pisanom prvenstveno na temelju podataka radničke štampe (štampa Nezavisne radničke partije), prikazao je odnos te štampe prema fašističkom udaru u Bugarskoj u lipnju 1923. godine i organiziranje pomoći jugoslavenskog proletarijata bugarskim emigrantima koji su dolazili u Jugoslaviju poslije neuspjelog rujanskog ustanka protiv fašističkog režima.

Nekoliko radova obrađuje problematiku iz povijesti omladinskog pokreta.

Tako je S. Cvetković prikazao Savez socijalističke omladine Jugoslavije koji je pokušavala organizirati Socijalistička partija Jugoslavije radi suprotstavljanja Komunističkoj partiji i njenom utjecaju — preko SKOJ-a — na omladinu.⁸ Autor je razmotrio pokušaje stvaranja te organizacije od 1923, pa do uvođenja diktature, kad su bile zabranjene sve političke organizacije i zaključio je da SSOJ nije uspio da se učvrsti u bazi, da nije stvorio osnovne organizacije i da nije ništa uradio na poboljšavanju životnih uvjeta radničke omladine.

⁶ T. Milenković, Učešće radničke klase Vojvodine na izborima za predstavnička tela 1920 godine, 5, 1968.

⁷ J. Kecman, Učešće žena u radničkom pokretu Jugoslavije 1918—1921 godine, 2, 1965. M. Nikolić, Solidarnost jugoslovenskog proletarijata sa borbom bugarskih radnika i seljaka 1923 godine, 2, 1965.

⁸ S. Cvetković, Savez socijalističke omladine Jugoslavije (SSOJ), 4, 1967.

Problematikom SKOJ-a i naprednog omladinskog pokreta u tridesetim godinama bavi se u svojim prilogima M. Vasić.⁹ Autor je priloge, uglavnom, pisao na temelju materijala Arhiva radničkog pokreta Jugoslavije (dokumenti Kominterne), štampe, radničke i posebno omladinske, te memoarske građe, objavljene i neobjavljene.

U prvom prilogu Vasić je najprije prikazao posljedice privredne krize (1929—1934) na ekonomski položaj omladine, a zatim i posljedice uvođenja diktature na omladinski pokret. Zadržao se potom na obnavljanju naprednog omladinskog pokreta 1931. i 1932. godine, prikazujući naročito prilike na sveučilištima (Beograd, Zagreb, Ljubljana) i, u vezi s tim, proces organizacionog jačanja SKOJ-a (1933—34). Prilog je završio analizom značenja zaključaka IV konferencije KPJ za razvitak SKOJ-a, odnosno na toj konferenciji donesene rezolucije »Rad među omladinom i zadaća Partije«.

U drugom prilogu zadržao se na aktivnosti SKOJ-a 1935. i 1936, postavljajući sebi kao osnovni zadatak rješenje problema tzv. raspuštanja SKOJ-a godine 1936. Prvo je prikazao aktivnost SKOJ-a godine 1935, također s naročitim osvrtom na prilike na sveučilištima, a zatim održavanje pokrajinskih konferencija i IV zemaljske konferencije SKOJ-a u rujnu godine 1935. Potom je ukazao na za SKOJ važne zaključke VII kongresa Kominterne, na platformu za reorganizaciju SKO usvojenu na VI kongresu KOI i zaključio je da je problem reorganizacije SKOJ-a — u načelu ispravno postavljen — unio zbrku u napredni omladinski pokret koji se nalazio u poletu, i to najviše zato što nisu postojali jasni stavovi o načinu provođenja. Tako se i dogodilo da je u nekim krajevima došlo i do raspuštanja SKOJ-a kao jedinstvene i samostalne organizacije omladine. Međutim, smatra autor, to nije bila namjerna politika, već prvenstveno posljedica nejasnih stavova.

U trećem prilogu Vasić je dao pregled mirovnih akcija i pokreta u svijetu do godine 1936. Zatim se zadržao na Međunarodnoj konferenciji omladine za mir u Bruxellesu (29. II—31. III 1936), posebno na pripremama omladine u Jugoslaviji oko slanja delegata na konferenciju i radu delegata na njoj. Prikazao je dalje razvoj mirovnog pokreta u Jugoslaviji između konferencije u Bruxellesu i Ženevskog kongresa, pripreme omladine Jugoslavije za sudjelovanje na kongresu, izbor delegata, njihovo učešće na Prvom svjetskom omladinskom kongresu za mir (Ženeva 31. VIII—6. IX 1936), te aktivnost mirovnog pokreta omladine Jugoslavije poslije kongresa do kraja godine 1936. O nekim akcijama KPJ u tridesetim godinama u zbornicima *Istorija radničkog pokreta* pišu K. Rašić i M. Bosić.¹⁰

K. Rašić je u svom radu ukazala na aktivnost komunista u toku petomajskih izbora godine 1935, a zatim je analizirala pripreme i sam tok izbora u Kragujevcu.

M. Bosić u prvom prilogu govori najprije o novoj liniji KPJ na ostvarenju akcionog jedinstva radničke klase, a zatim prikazuje ulogu KPJ u stvaranju

⁹ M. Vasić: Prilog izučavanju razvitka SKOJ-a i naprednog omladinskog pokreta u Jugoslaviji 1933—1934 godine, 2, 1965; Problem »reorganizacije« SKOJ-a u periodu poleta revolucionarnog omladinskog pokreta u Jugoslaviji 1935—1936 godine, 4, 1967; Mirovni pokret jugoslovenske omladine 1936 godine, 3, 1966.

¹⁰ K. Rašić, Zbor Narodnog fronta slobode u Kragujevcu, 25. avgusta 1935 godine, 5, 1968; M. Bosić, Aktivnost Komunističke partije Jugoslavije na stvaranju Jedinstvene radničke partije 1935 godine, 3, 1966; Isti, Komunistička partija Jugoslavije u parlamentarnim izborima 11. decembra 1938 godine, 2, 1965.

Inicijativnog odbora Jedinственe radničke stranke (JRS), pripreme KPJ za petomajske izbore, značenje Splitskog plenuma CK KPJ za ostvarivanje nove političke linije, Zemaljsku konferenciju ljevičara u radničkom pokretu te pregovore sa Živkom Topalovićem i, napokon, slabljenje čitave akcije oko stvaranja JRS. Autor je u svom prilogu donio i tekstove Zagrebačkog inicijativnog odbora za stvaranje JRS i platformu usvojenu na Zemaljskoj konferenciji ljevičara u radničkom pokretu.

U drugom radu Bosić je prvo prikazao političku situaciju u zemlji uoči izbora, akcije građanskih političkih stranaka, a zatim položaj KPJ, njene inicijative oko stvaranja Stranke radnog naroda, taktiku u isticanju kandidata i karakteristike prilika u pojedinim pokrajinama. Na kraju je razmotrio rezultate izbora.

Razdoblje između dva rata pripadaju i dva biografska priloga.¹¹ D. Živković, prvenstveno na temelju arhivskog materijala, obradio je djelovanje Sime Miljuša — od aktivnosti u Mladoj Bosni, zatim u socijaldemokratskom i komunističkom pokretu Hrvatske i Slavonije do njegova rada u centralnim partijskim tijelima. Autor je pri tome naročito ukazao na stvaralački doprinos Miljuša komunističkom pokretu.

V. Milin, uglavnom na temelju memoarske građe, objavljene i neobjavljene, dao je potpun prikaz razvoja Pavla Papa Šilje — od djetinjstva, pa uključivanja u skojevsku organizaciju i KPJ do borbe protiv okupatora i pogibije.

Radovi o povijesti narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u *Istoriji radničkog pokreta* prilično su brojni. Obradeni su neki problemi početaka i pripremanja oružanih borbi, a zatim, naročito, problemi organizacije nove vlasti na oslobođenim teritorijima.

O pripremama za ustanak u Vojvodini piše D. Kecić.¹² Autor se najprije zadržao na prikazu podjele Vojvodine između okupatora i NDH te teroru koji je pratio okupaciju. Zatim je analizirao stanje u partijskim organizacijama neposredno poslije završetka rata 1941, rad na ostvarivanju zaključaka Majskog savjetovanja, junski proglas Pokrajinskog komiteta KPJ narodima Vojvodine te prikaz sakupljanja materijala, oružja i formiranja prvih oružanih grupa. Na kraju je zaključio da je, kao posljedica dobro obavljenih priprema, odluka Politbiroa KPJ od 4. VII 1941. o oružanom ustanku ostvarena u Vojvodini brzo i dobro, iako je geopolitički položaj Vojvodine bio razmjerno nepovoljan za oružanu borbu.

O situaciji u Hercegovini poslije rata 1941. pišu u zajedničkom prilogu B. Kovačević i S. Skoko.¹³ Autori su se zadržali, uglavnom, na prilikama u nevinskom i gatačkom kraju te dijelovima bilečkog, trebinjskog i stolačkog kotara. Obradili su opće prilike u tom kraju, tj. privrednu, kulturnu i političku klimu do izbijanja rata, talijansku okupaciju, formiranje ustaške vlasti te početak antisrpske kampanje i otpora stanovništva. Posebno su obradili ustanak (24. VI—7 VII 1941), poraz ustanika te diferencijacije do kojih je došlo među ustanicima i nedostatke u radu oblasnih organizacija KPJ.

¹¹ D. Živković, Aktivnost Sime Miljuša u radničkom pokretu i KPJ do 1929 godine, 3, 1966; V. Milin, Pavle Pap-Šilja (1914—1941), 5, 1968.

¹² D. Kecić, Pripreme za ustanak u Vojvodini 1941 godine, 3, 1966.

¹³ B. Kovačević — S. Skoko, Junski ustanak u Hercegovini 1941 godine, 1, 1965.

O problemima narodne vlasti, njene organizacije i razvitka na slobodnim teritorijama pišu N. Živković, S. Milošević, P. Kačavenda.¹⁴ Oni su u svojim radovima obradili razdoblje od druge polovice 1941. do kraja 1942.

N. Živković razmotrio je privredni život (rad na ishrani vojske i siromašnog i izbjeglog stanovništva, snabdijevanje vojske obućom i odjećom, trgovinu, saobraćaj, poljoprivredu), rad na vojnoj organizaciji (mobilizacija, rješavanje problema naoružanja), zdravstvenu službu, prosvjetno-kulturne aktivnosti i djelatnosti na održanju reda i sigurnosti na oslobođenim teritorijama. Autor je, uglavnom, analizirao rad vojnih i vojnopozadinskih komandi. Smatra da su se već u tom razdoblju pokazale tendencije oblikovanja određenih društvenih i političkih odnosa koji su nastajali u toku ustanka, da se pokazuje nastanak i razvitak organa nove narodne vlasti, pravci i metode njene aktivnosti te principi kojima se rukovodila u rješavanju raznih problema. Inače se autor najviše zadržao na prilikama u užičkom području gdje je postojao i najveći slobodni teritorij.

Na rad N. Živkovića nadovezuje se rad S. Miloševića koji je analizirao razvoj narodne vlasti, zadržavajući se posebno na Fočanskim propisima. Prikazao je također privrednu djelatnost, saobraćaj, zdravstvenu službu i neka pitanja kulturno-prosvjetnog rada na slobodnom teritoriju s centrom u Foči.

P. Kačavenda je analizirao razvoj narodne vlasti na slobodnom području s centrom u Bihacu. Prikazao je širenje mreže NOO, njihovo učvršćivanje i osamostaljivanje te prerastanje u stalne organe narodne vlasti. Analizirao je Septembarske propise Vrhovnog štaba, a zatim također djelovanje narodne vlasti u rješavanju privrednih problema, prosvjetne, kulturne i zdravstvene aktivnosti. Posebno se zadržao na analizi rada pojedinih odsjeka AVNOJ-a. P. Kačavenda je objavio i jedan rad o četničkom pokretu.¹⁵ U njemu je obradio nastojanje četničkog pokreta da sredi svoje odnose s okupatorom i analizirao je sporazume pojedinih četničkih vođa, prvenstveno s Talijanima. Prikazao je zatim produbljavanje krize četničkog pokreta uslijed neprestanog jačanja NOP-a, te daljnje povezivanje četnika s okupatorima pa i ustašama. Posebno se zadržao na počecima otkrivanja prave uloge četničkog pokreta u međunarodnim razmjerima.

Na probleme školstva u doba NOB-a odnosi se rad M. Ogrizovića.¹⁶ Autor je obradio rad ZAVNOH-a na organizaciji i rukovođenju prosvjetnom aktivnosti u Hrvatskoj (briga o učiteljima, izrada nastavnih planova i programa, udžbenici itd.). Prikazao je dalje mrežu osnovnih škola, partizanskih gimnazija i drugih srednjih škola te đačkih domova u toku 1943. i 1944. godine. Autor utvrđuje broj škola na pojedinim područjima, prilike u kojima su radile, situaciju s nastavnim osobljem, udžbenicima itd. Na kraju se autor osvrnuo na duh i život uopće u tim školama.

¹⁴ N. Živković, Osnovne aktivnosti narodnooslobodilačkog pokreta na oslobođenim teritorijama u 1941. godini, 1, 1965; S. D. Milošević, Organizacija oslobođene teritorije sa centrom u Foči u prvoj polovini 1942. godine, 2, 1965; P. Kačavenda, Razvoj i aktivnost narodne vlasti na velikoj slobodnoj teritoriji Jugoslavije u drugoj polovini 1942. godine, 5, 1968.

¹⁵ P. Kačavenda, Kriza četničkog pokreta Draže Mihailovića u drugoj polovini 1942. godine, 1, 1965.

¹⁶ M. Ogrizović, Školstvo i odgoj mlade generacije u Hrvatskoj za vrijeme narodno-oslobodilačke borbe (od I do III zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske), 3, 1966.

Posebno je zanimljiv opširan rad D. Plenče o jugoslavenskom zbjegu u Italiji i Egiptu.¹⁷ Koristeći se literaturom te naročito arhivskim materijalom Vojno-istorijskog instituta, Historijskog arhiva u Splitu, arhiva u institutima za povijest radničkog pokreta u Beogradu i Zagrebu i arhivskim materijalom iz privatnih zbirki, autor je dao razmjerno cjelovitu sliku toga problema. Obradio je, naime, postanak zbjega, prebacivanje zbjega u Italiju, organizaciju i smještaj zbjega, razvitak i djelatnost organa narodne vlasti i društveno-političkih organizacija u toku boravka u Italiji. Zatim je prikazao život zbjega u Egiptu. Zadržao se posebno na odnosima Saveznika prema zbjegu, analizirao je društveno-političku strukturu zbjega (demografsku, socijalnu, političku, organizaciono stanje SKOJ-a i KPJ, razvitak antifašističkih organizacija). Dalje je analizirao djelatnost narodne vlasti u zbjegu te privrednu, prosvjetnu, kulturnu i zdravstvenu aktivnost. Rad je završio prikazom priprema za odlazak i dolaska zbjega u domovinu.

Jedini je prilog u dosad izašlim zbornicima, u kojem je obrađena problematika iz poslijeratnog razvitka Jugoslavije, rad B. Bakali-Hadžić.¹⁸ Autorica je u svom prilogu razmotrila učešće stranih omladinskih brigada na saveznim omladinskim radnim akcijama 1946. i 1947. godine (pruge Brčko—Banovići i Samac—Sarajevo) i sudjelovanje omladine Jugoslavije na radnim akcijama u nekim socijalističkim zemljama. Autorica je razmotrila probleme u vezi s radom i položajem stranih brigada, a zatim je naglasila moralnu i političku vrijednost i značenje takvog oblika suradnje omladine, naročito u uvjetima tek završenog rata i početaka međunarodnog afirmiranja nove Jugoslavije.

Priloge u kojima se obrađuju problemi metodologije proučavanja povijesti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije napisao je B. Petranović.¹⁹

U prvom prilogu Petranović je razmotrio mogućnosti, teškoće, smisao i metodološke probleme rada na povijesti SFRJ. Zatim je ukazao na stanje izvora i literature, predmete istraživanja (autor daje pregled osnovnih područja istraživanja) i organizaciju istraživanja.

U drugom prilogu razradio je posebno problem periodizacije i izrazio shvaćanje da kao početak proučavanja povijesti SFRJ treba uzeti doba kad su završene ratne operacije na čitavom području Jugoslavije, a kao završnu tačku donošenje Ustava 1963. godine, odnosno utvrdio je da proučavanje treba da ide do onih događaja i procesa koji politički odumiru, postaju politički deaktualizirani. Autor je zatim razradio i unutrašnju periodizaciju toga razdoblja, utvrđujući postojanje dvaju perioda, tj. administrativnog rukovođenja i neposredne demokracije. Granicu je između ta dva razdoblja Petranović stavio u godinu 1950. Izvršio je i periodizacije unutar svakog od ta dva razdoblja, ali je upozorio na to da je njegova periodizacija ipak privremena i prvenstveno radna.

U trećem prilogu Petranović govori o dokumentaciji za povijest SFRJ. Definirajući pojam dokumentacije kao djelatnost usmjerenu na prikupljanje, sistematiziranje, širenje i upotrebu svih naučno važnih podataka, osvrtno se na

¹⁷ D. Plenča, Jugoslovenski zbjeg u Italiji i Egiptu, 4, 1967.

¹⁸ B. Bakali-Hadžić, Uzajamna pomoć omladine Jugoslavije i demokratske omladine sveta u izgradnji svojih zemalja (1946—1947), 5, 1968.

¹⁹ B. Petranović: Metodologija i organizacija rada na istoriji SFRJ (Prilog pitanju), 1, 1965; O periodizaciji posleratnog razvitka Jugoslavije, 2, 1965; Dokumentacija za istoriju Socijalističke Jugoslavije, 3, 1966.

poslijeratnu arhivsku građu, dokumentaciju predstavničkih i upravnih tijela te privrednih organizacija, studijsku dokumentaciju, izradu bibliografija i na organizaciono-kadrovski aspekt funkcioniranja te službe.

Iz dosadašnjeg izlaganja se vidi da objavljeni zbornici *Istorije radničkog pokreta* pokazuju značajne napore suradnika Instituta za izučavanje radničkog pokreta u radu na problematici nove i najnovije povijesti, posebno povijesti radničkog pokreta i njegovih revolucionarnih organizacija i akcija. Objavljeni radovi — temeljeni na dosad neiskorištenim arhivskim i drugim izvornim materijalima — od kojih neki imaju i karakter kompleksnijih monografija, popunjavaju praznine u obradi povijesne problematike naših naroda i stvaraju uvjete za rad na širim sintezama novije povijesti naših naroda.

Marijan Matićka